

ОЦІНЮВАННЯ СТУПЕНЮ ІННОВАЦІЙНОСТІ ЕКОНОМІКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Нечипоренко Ярослав Євгенович

ORCID ID: 0009-0003-6711-7617

аспірант кафедри управління та адміністрування
ННІ «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна, Україна

В сучасних умовах динамізму світового економічного середовища, глобалізації та посилення рівня конкуренції розвиток як на регіональному, так і на місцевому рівні розглядається, насамперед, на основі забезпечення підвищення конкурентоспроможності регіонів і територіальних громад (далі ТГ) з орієнтацією на активізацію внутрішніх ресурсів. Важливою рисою такого розвитку на всіх рівнях (державний, регіональний, місцевий) наразі є те, що він формується на основі інноваційно-інвестиційної моделі, коли ефективність економіки досягається за рахунок зростання знань та їх стрімкого впровадження. У зв'язку з цим набувають актуальності дослідження особливостей стратегічного планування розвитку підприємництва в ТГ в залежності від ступеню інноваційності економіки ТГ, яка є однією з найважливіших її характеристик.

Інноваційна діяльність наразі є ключовим інструментом стійкого розвитку як держави в цілому, так і на регіональному та місцевому рівнях, що надає необхідності розглядати її як об'єкт управління. Успішне стратегічне територіальне планування розвитку неможливе без її дієвої інноваційної складової, а це, в свою чергу, потребує діагностики і оцінки інноваційності економіки територіальних одиниць. Дана діагностика є елементом одного з ключових етапів стратегічного управління – вона відбувається під час проведення стратегічного аналізу. Цей перший обов'язковий етап стратегічного управління інноваційним розвитком дозволить виявити інноваційні можливості досліджуваної соціально-економічної системи для ідентифікації невирішених проблем, розставити пріоритети, ухвалити адекватні управлінські рішення, обрати найбільш доцільні та дієві методи та інструменти. У зв'язку з цим є актуальним завдання визначення ступеню інноваційності економіки, як показника, який би кількісно визначав міру інноваційності і давав би можливість інтерпретації отриманих значень. Вирішенню даної проблеми на рівні окремого підприємства, рівні регіону, галузевому рівні, а також на рівні держави присвячені дослідження багатьох вчених. Огляд цих наукових доробок свідчить про тенденцію до розробки комплексного інтегрального показника рівня інноваційності соціально-економічної системи, інтерпретація якого б давала можливість максимально охопити всі аспекти стану інноваційного розвитку системи для розробки адекватних управлінських рішень щодо інноваційної діяльності підприємства, галузі, чи регіону та держави. Дослідниками запропоновано велику кількість можливих методик щодо оцінки рівня інноваційності для соціально-економічних систем різного рівня, найбільш актуальні з яких базуються на принципі урахування як умов інноваційного розвитку підприємства (показники інноваційного потенціалу), так і наслідків

(показники результатів інноваційної діяльності) [1], поєднання внутрішнього потенціалу регіону і його інноваційної активності [2], на державному рівні на сукупності «групи факторів, які узагальнюють стартові можливості розвитку – «Інноваційний потенціал» (вхід системи); групи факторів, що відбивають ефективність її функціонування – «Інноваційна діяльність» та «Фактори розвитку»; групи факторів, які відбивають результати функціонування системи – «Результати функціонування» (вихід системи)» [3]. Можливість обчислення таких інтегральних показників забезпечується наявністю на загальнонаціональному і на рівні регіонів, окремих галузей господарства вихідних даних, що систематизуються та накопичуються державною статистикою і які внесені до статистичних щорічників. На корпоративному рівні в цілях обчислення інтегрального показника рівня інноваційності використовують спеціальні форми державної статистичної звітності з інновацій, які передбачені для підприємств.

Ми вважаємо, що не менше уваги, ніж на загальнонаціональному, регіональному рівні повинно приділятися інноваційному розвитку і в стратегічному плануванні розвитку ТГ. Це означає, що громади мають намагатися залучити на свою територію як найбільше конкурентоспроможних підприємств, створити для них привабливі умови, сприяти розвитку наявних конкурентоспроможних підприємств на своїй території, що можливо за рахунок:

- сприяння залученню інвестицій, що забезпечать розвиток наявних підприємств і створення нових,
- створення сприятливого регуляторного середовища для підприємництва,
- забезпечення загального і професійного розвитку трудових ресурсів громади, підвищення кваліфікації кадрів та отримання нових спеціальностей, формування прошарку висококваліфікованих кадрів громади,
- впровадження передових технологій брендінгу територій,
- розвитку соціальної, комунальної, інженерної, транспортної інфраструктури.

Доцільно наголосити що особливе місце серед цих заходів займає підтримка інноваційних підприємств, абсолютна більшість з яких є малими і середніми, і інноваційних технологій для підприємств традиційних галузей економіки. Наприклад, в економіці Харківської області малі та середні підприємства з ВЕД: професійна, наукова та технічна діяльність налічують 87,0% від загальної кількості наявних підприємств з таким видом економічної діяльності [4]. Отже, вважаємо ключовим моментом стратегічного управління розвитком підприємництва в ТГ акцентування на особливостях цього управління в залежності від ступеню інноваційності економіки ТГ. Однак, на даний час формування інтегрального показника рівня інноваційності економіки громади по типу регіональних, або галузевих не представляється можливим через відсутність відповідних статистичних даних щодо інноваційної діяльності громад.

У той же час вважаємо, що через необхідність введення показника ступеню інноваційності економіки ТГ і зважаючи на обставини браку необхідних даних, можна запропонувати провести дану оцінку наступним чином. Загальновідомо, валова додана вартість (ВДВ) розраховується як вартість валової виробленої продукції за мінусом вартості сировини і інших витрат проміжного споживання. Таким чином, ВДВ складається з заробітної плати, прибутку, амортизації і процентів за капітал. Змістовне навантаження ВДВ розкривається «з одного боку як результативність виробництва, а з іншого як рівень мотивації працівників до продуктивної роботи, ступінь оснащення виробництва, забезпеченість його необхідною технікою, устаткуванням, прогресивними технологіями» [5]. Робимо висновок, що рівень заробітної плати безпосередньо залежить від величини ВДВ, а величина ВДВ, у свою

чергу, залежить від рівня інноваційності виробництва.

Високотехнологічні галузі економіки, засновані на інноваціях, забезпечують високу додану вартість і високі заробітні плати працівникам цих галузей, а також високі доходи суб'єктів малого і середнього підприємництва, які працюють у високотехнологічних галузях. Величину заробітної плати оцінимо по величині податку з доходу фізичних осіб (ПДФО), а величину доходів суб'єктів малого і середнього підприємництва по сумам нарахованого єдиного податку. За питомою вагою суми ПДФО і єдиного податку, розрахованій на кількість населення в ТГ, маємо можливість опосередковано оцінити ступінь інноваційності її економіки і віднести громаду до одного з трьох типів з точки зору їх відношення до інноваційного процесу. Така кількісна ідентифікація ТГ щодо інноваційності їх економік дозволить більш точно підбирати відповідні підходи до економічного розвитку і, зокрема, розвитку підприємництва в ТГ. Дані по ПДФО, єдиному податку, кількості населення для двадцяти ТГ, які територіально розташовані в різних частинах України, бралися з офіційних сайтів територіальних громад. Репрезентативність вибірки забезпечується за рахунок наявності даних по ТГ із західних, північних, східних, південних та центральних регіонів країни, а також за рахунок розгляду по кожному сектору міських, селищних та сільських ТГ, а також ТГ, заснованих на базі міст – обласних центрів, у рівній пропорції.

В якості показника для кількісного визначення типу ТГ в залежності від ступеню інноваційності її економіки пропонуємо ввести коефіцієнт інноваційності економіки ТГ K_{ie} , як результат відношення суми ПДФО і єдиного податку, зібраних за рік в ТГ, до кількості населення в ТГ за формулою 1:

$$K_{ie} = \frac{\text{ПДФО за рік} + \text{єдиний податок за рік}}{\text{кількість населення ТГ}} \quad (1)$$

Коефіцієнт інноваційності економіки ТГ K_{ie} по суті відображає питому вагу суми ПДФО і єдиного податку на одну особу в ТГ. Для кількісного визначення трьох типів ТГ розташуємо ТГ у порядку спадання коефіцієнта K_{ie} , як показано у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати ранжування інноваційності економік ТГ в залежності від величини коефіцієнта інноваційності K_{ie}

Назва ТГ, її тип і локація	K_{ie}
Київська міська ТГ, Київська обл	13,29
Львівська міська ТГ, Львівська обл	9,34
Харківська міська ТГ, Харківська обл	7,42
Кропивницька міська ТГ, Кіровоградська обл	6,53
Миколаївська міська ТГ, Миколаївська обл	6,18
Помічниська міська ТГ, Кіровоградська обл	5,44
Червоноградська міська ТГ, Львівська обл	4,69
Оратівська селищна ТГ, Вінницька обл	4,06
Охтирська міська ТГ, Сумська обл	3,97
Великобурлуцька селищна ТГ, Харківська обл	3,76
Томашівська сільська ТГ, Київська обл	3,60
Казанківська селищна ТГ, Миколаївська обл	3,57
Куликівська селищна ТГ, Чернігівська обл	3,37
Підгородненська міська ТГ, Дніпропетровська обл	3,22
Болградська міська ТГ, Одеська обл	3,00
Великогаївська селищна ТГ, Тернопільська обл	2,99
Новолатівська сільська ТГ, Дніпропетровська обл	2,89
Набутівська сільська ТГ, Черкаська обл	2,72
Кочубеївська сільська ТГ, Херсонська обл	2,62
Вільховецька сільська ТГ, Закарпатська обл	0,73

[авторська розробка]

Виходимо з того, що перехід від першого типу ТГ до другого і далі до третього в залежності від значення K_{ie} відбувається не дискретно, а безперервно і плавно, бо маємо безліч факторів інноваційного характеру щодо впливу на надходження в місцевий бюджет сум ПДФО і єдиного податку в кожній громаді, які в кінцевому рахунку впливають на величину K_{ie} . З цього випливає можливість поділу списку ранжування інноваційності з таблиці 1 на три рівні інтервали, яким мають відповідати три типи економіки громад. З таблиці 1 видно, що граничними значеннями K_{ie} для розмежування ТГ на 3 типи, які відмічено жирними лініями, є 5,07 і 3,30 (розраховані як середнє арифметичне для пограничних значень). Тоді розподіл ТГ на 3 типи в залежності від відношення до одного з інтервалів коефіцієнта інноваційності має такий вигляд:

$K_{ie} = 5,07 - 13,29$ для ТГ, на території яких формуються наукові знання та новітні технології,

$K_{ie} = 3,30 - 5,07$ для ТГ, на території яких здійснюється використання наукових знань та новітніх технологій,

$K_{ie} = 0 - 3,30$ для ТГ, які не мають стійкого зв'язку з наукою та промисловістю.

Дане розмежування інтервалів для кількісного визначення типів ТГ за ступенем інноваційності їх економік використаємо для розробки підходів до стратегічного управління розвитком підприємництва, які будуть найбільш ефективними для кожного з цих типів ТГ.

В таблиці 2 відображено систему операційних цілей в рамках стратегічної цілі «розвиток підприємництва» для вищезначених 3-х типів ТГ в залежності від їх відношення до інноваційного процесу. Умовно блоки операційних цілей для цих трьох типів ТГ можна віднести до підтримуючої, розвиваючої стратегій та стратегії створення відповідно.

Таблиця 2

**Система операційних цілей з метою реалізації стратегічної цілі
«розвиток підприємництва» в залежності від типу ТГ**

Тип стратегії Тип ТГ	Операційні цілі
ТГ 1-го типу, $K_{ie} = 5,07 - 13,29$: Території наукових знань і новітніх технологій	• Створення нових знань та технологій, • Забезпечення участі підприємців у національних та міжнародних дослідницьких програмах, • Передача знань та технологій у промисловість, • Розширення можливостей доступу підприємців до фінансування науково-дослідницької діяльності
ТГ 2-го типу, $K_{ie} = 3,30 - 5,07$: Території промислового виробництва	• Трансфер технологій у промисловість для підвищення інноваційності та конкурентоспроможності МСП, • Формування запитів від суб'єктів підприємницької діяльності на розроблення та впровадження інновацій, передача цих запитів до відповідних науково-дослідних організацій
ТГ 3-го типу, $K_{ie} = 0 - 3,30$: Території, які не мають зв'язку з наукою і промисловістю	• Стимулювання підприємництва, • Впровадження інновацій у первинні сектори промисловості та сільське господарство, • Підключення до зовнішніх технологічних зв'язків

Джерело: адаптовано за матеріалами [6]

Таким чином, з метою підвищення ефективності стратегічного планування розвитку підприємництва в територіальних громадах пропонується не лише визначити ступінь інноваційності економіки ТГ, а й врахувати його під час формулювання системи стратегічних та операційних цілей розвитку, які у подальшому можуть стати основою для проведення процесу контролю щодо

впровадження стратегії в життя. Послідовність дій для визначення ступеню інноваційності економіки громади наступна:

по-перше, визначення суми ПДФО, єдиного податку, отриманих населенням громади за рік, а також чисельності населення у громаді;

по-друге, підрахунок коефіцієнта інноваційності K_{ie} економіки громади за формулою (1);

по-третє, співставлення отриманого значення K_{ie} економіки громади з розробленими інтервалами K_{ie} , які відповідають різним типам економік ТГ і визначення типу економіки досліджуваної громади;

по-четверте, вибір системи операційних цілей розвитку підприємництва в ТГ у відповідності до ідентифікованого інтервалу кількісного визначення типу ТГ за ступенем інноваційності її економіки згідно таблиці 2.

Даний методичний прийом можна віднести до класу експрес-методик, він дозволяє легко оцінити в цілому ступінь інноваційності економіки ТГ і в залежності від цього розподілу рекомендувати громадам використання у своїх Стратегіях з розвитку підприємництва різні практичні підходи. Відповідність ступеню інноваційності економіки ТГ певному діапазону коефіцієнта інноваційності гарантується репрезентативністю вибірки ТГ.

Список використаних джерел:

1. Лігоненко Л. О. Методологія та інструментарій оцінювання інноваційності підприємства. Маркетинг і менеджмент інновацій, (3), 105-117. Вилучено з: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2015_3_105_117.pdf.
2. (дата звернення 9.08.2023).
3. Григорук П.М. & Хрущ Н.А. (2016) Інтегральне оцінювання рівня та динаміки інноваційного потенціалу регіону. Маркетинг і менеджмент інновацій, (3), 109-129. Вилучено з: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2016_3_109_129_0.pdf (дата звернення 10.08.2023).
4. Управління інноваційним розвитком соціально-економічних систем: колективна наукова монографія (2019) під ред. Н.В. Касьянкової. К.: Видавництво Ліра-К. 232 с. Вилучено з: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/41538/1/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F%20%D0%95%D0%9A%202019.pdf>.
5. Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки. Харківська обласна військова адміністрація. Офіційний веб-сайт. Вилучено з: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdzili/717/102538> (дата звернення 13.03.2023).
6. Черних О.В. (2017) Особливості формування доданої вартості продукції на промислових підприємствах (науково-довідна записка). Національна Академія Наук України. Інститут економіки промисловості. Вилучено з: <https://agro.dn.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/Osoblyvosti-formuvannya-dodanoyi-vartosti-produktsiyi.pdf> (дата звернення 6.08.2023).